

TIDSKRIFT FÖR POLITISK FILOSOFI
NR 1 2017 | ÅRGÅNG 21

Bokförlaget THALES

INTERVJU MED MARCUS AGNAFORS, FILOSOFIE DOKTOR I
PRAKTISK FILOSOFI OCH LEKTOR VID HÖGSKOLAN I BORÅS

Berätta kort om dig själv.

MIN PRIMÄRA YRKESIDENTITET är den som politisk filosof. Min avhandling (i praktisk filosofi) handlade om rättvisa – Michael Walzers teori om rättvisa närmare bestämt – och även om mina filosofiska intressen har kommit att bli ganska spretiga, så har de alltid kretsat kring politik i någon form. I andra sammanhang räknas jag som statsvetare, högskolepedagog eller juriststudent – vilken identitet som gäller beror på sammanhanget.

För tillfället arbetar jag på Högskolan i Borås, samtidigt som jag pluggar juristprogrammet i Göteborg. Att kunna lite juridik torde vara en fördel om man sysslar med politisk filosofi, och skulle jag surna rejält på filosofin så kan jag ju alltid byta yrke.

Du har också varit redaktör för tidskriften *De Ethica* sedan dess första nummer gavs ut 2014. Hur ser du på detta engagemang och på tidskriftens framtid?

DE ETHICA STARTADES på mitt initiativ av det europeiska etik-sällskapet Societas Ethica. Under uppstart och under de första åren var Brenda Almond chefredaktör; hon bidrog med stor erfarenhet från sin tid som redaktör för den respekterade *Journal of Applied Philosophy*. Förutom jag själv så bestod (och består fortfarande) redaktionsteamet dessutom av Maren Behrensen (Münsters universitet) och Heidi Jokinen (Åbo akademi). Det var hårt arbete med att etablera tidskriften och att lägga upp rutiner för att driva den, men det var helt klart värt besväret. Jag vet inte vad som krävs för att en tidskrift ska sägas vara »etablerad», men nu är vi inne på den tredje volymen och vi är stolta över produkten – en tidskrift som fungerar väl, publicerar intressanta artiklar och som är helt Open Access (OA).

Idag drivs *De Ethica* med Elena Namli (Uppsala universitet) som chefredaktör. Vår ambition är att utveckla tidskriften både vad gäl-

ler innehåll och rutiner. Vi har överlevt de första viktiga åren utan att ta till det välkända knepet att »bjuda in» bidrag som snabbt sparkas igenom en intern »granskning» och vi använder »triple blind» när det kommer till fackgranskningsprocessen. Nästa steg är att bygga upp ett solitt rykte om att vara en pålitlig och bra tidskrift så att vi kan attrahera fler bidrag även från mer väletablerade filosofer och etiker. Tyvärr är det inte helt lätt eftersom de flesta föredrar att sikta på de tyngre och mer välkända tidskrifterna. Dessutom tycker jag att man anar en ganska trist skepsis mot just elektroniska OA-tidskrifter; att de nästan automatiskt anses som lite sämre. Men förhoppningsvis är det bara en tidsfråga innan sådana fördomar försvinner. Jag tycker att OA är ett mer etiskt alternativ ur så gott som alla perspektiv. Vill man satsa på att publicera i tunga traditionella tidskrifter av karriärskäl – vilket jag har full förståelse för – så tycker jag att det ändå kan vara en god idé att åtminstone försöka publicera en artikel i en elektronisk OA-tidskrift med hyfsat jämna mellanrum.

Varför började du ägna dig åt politisk filosofi?

JAG HAR INTE en aning om varför jag började med politisk filosofi, eller ens med filosofi överhuvudtaget. Jag gissar att jag tänkte att det vore kul att testa. Vissa experimenterar med droger, utövar österländsk religion, lever i celibat, gör karriär via »Paradise Hotel», piercar bröstvårtorna eller odlar skägg i ansiktet och basilika på balkongen – jag gjorde det mer stillsamma experimentet att läsa filosofi.

Den mer intressanta frågan är väl varför jag har fortsatt med filosofin i allmänhet och politisk filosofi i synnerhet. Jag tänker mig att det huvudsakligen beror på att jag har någon form av ospecifikt rättvisepatost som jag letar stöd för. Som många säkert känner till skrev John Rawls att de stora orättvisorna idag kan kopplas till den politiska sfären, och jag tror att han hade rätt: mycket av världens elände idag har antingen politiska orsaker eller politiska lösningar – eller båda två. Det gör den politiska filosofin både berättigad och viktig. Att sedan arbeta med politisk filosofi utifrån den insikten

kräver väl att man har lite messiaskomplex; att man inbillar sig att man har något att bidra med, att man kan göra någon skillnad.

Ytterligare en anledning till varför jag blev kvar inom filosofin är att jag under hela min uppväxt hade (och fortfarande har) en förkärlek för att argumentera. Det var nog inte ett av mina mest charmiga karaktärsdrag under skoltiden: jag var ett ständigt irritationsmoment för mina lärare på gymnasiet eftersom jag ifrågasatte dem så snart jag fick möjlighet. När jag sedan började studierna i teoretisk filosofi vid Linköpings universitet så gjorde jag upptäckten att mina lärare inte alls verkade störda av att bli ifrågasatta, och till och med verkade uppskatta och uppmuntra kritiska frågor.

Vad kan filosofi bidra med till politiken?

GANSKA MYCKET. DET kanske mest uppenbara är att filosofer är väl lämpade till att ta fram generella principer för styre, distribution av nyttigheter, och så vidare. Det är okontroversiellt, åtminstone i de egna leden. Dessutom har filosofer en väl utvecklad känsla för nyanser, problem och konsekvenser – förmågor som faller inom vår allmänna »analytiska förmåga». En sådan kompetens behövs inte bara när man ska designa normativa principer, utan även när det kommer till själva tillämpningen.

Ett annat bidrag, vars relevans kanske varierar med tiden, är att utgöra ett ständigt och obändigt irritationsmoment för den politiska makten. Från Platon och framåt har duktiga politiska filosofer inte bara producerat diverse teorier, utan också varit en nagel i ögat på sin tids politiker. Det handlar inte nödvändigtvis om att leverera sanningen med stort S till den politiska makten, utan att vara del i en ifrågasättande samhällsgrupp, en motkraft. Här är jag inspirerad av J. S. Mill – åsikter och ideologier som inte ifrågasätts stelnar så småningom till döda tankekonstruktioner som efterhand förlorar sin tillämplighet. Filosofer ska vara politikens motsvarighet till sura gamla tanter som talar om för personalen på ICA exakt vilka tomater som är ruttna i grönsaksavdelningen och som ifrågasätter om summan på kvittot verkligen stämmer.

Du har bland annat i den här tidskriften argumenterat emot åsikten att den liberala staten borde förhålla sig neutral till religiösa element i samhället, är det ditt sätt att vara en nagel i ögat på samtiden?

DEN ARTIKELN VAR visserligen inte så värst kontroversiell – eller åtminstone borde den inte vara det. Men visst, den var ett försök att balansera upp en ganska ensidig bild av relationen mellan religion och stat som ofta skymtar fram både inom filosofin och i den svenska politiska diskussionen i stort. Att ifrågasätta rådande tankeparadigm inom akademien är ju grunden för att kunna ifrågasätta och nyansera även utanför akademien.

Men notera att det sällan handlar om att inta en *motsatt* ståndpunkt än den rådande. Jag tror att det främst handlar om att *nyansera* ståndpunkter som man ibland – både bland filosofer och i den offentliga debatten – reflexartat behandlar som om de vore självklara och redan avgjorda. Få positioner är »renodlade», undantagslösa eller självklara, och struntar man i att vara noggrann och betona nyanser så tvingar man förr eller senare fram falska dilemman som kan få allvarliga praktiska konsekvenser.

Att vara en nagel i ögat på den politiska makten och en motkraft i samhället tänker jag mig också som en ganska konkret uppgift: att skriva debattinlägg i dagspress, att engagera sig i samhällsfrågor, medverka i radio- och TV, och – vilket nog ofta glöms bort – klargöra för sina studenter att man som filosof inte bör tillbringa all sin skattebetalda tid med att sitta uppe på elfenbenstornet, uttänkandes meningslösa idéer med publiceringspotential eller skrivandes ändlösa projektansökningar som ingen kommer att må bättre av. Den politiska filosofin måste hela tiden leva i närheten av den politiska verkligheten; det tror jag är ett överlevnadsvillkor för den politiska filosofin som disciplin.

Jag tycker att filosofer i allmänhet är ganska dåliga på att kritisera vår samtid; tyvärr är jag inget undantag här. Visst finns det lysande undantag bland svenska filosofer och statsvetare, men det naturliga vore att man såg det som en del av den filosofiska arbetsbeskrivningen. Det är lättare att helt enkelt strunta i att kritisera och nyansera omhuldade åsikter och istället skriva något litet ogenomträngligt stycke som kryddar ditt CV och ger dig akademisk

status. Tyvärr bidrar knappast den rådande mediakulturen till att ge utrymme för filosofiska perspektiv på politiken: När media alltmer styrs av hur många »klick» en artikel förväntas få, så är alster av typen »å ena sidan, å andra sidan» inte så attraktiva.

I skrivande stund (sommaren 2016, d.v.s. innan Trump valdes till president) är många oroade för att politisk populism tycks vinna mark i hela västvärlden. Populismen är knappast mottaglig för alster av typen »å ena sidan, å andra sidan». Ser du ett filosofiskt perspektiv på den här utvecklingen?

TILL ATT BÖRJA med är jag inte så säker på att människor som förfaller åt populism är immuna mot filosofiskt välgrundade argument. De är snarare immuna mot den typ av filosofer (och akademiker) som stiger ned från molnen och berättar vilka idioter de – de vanliga människorna – är. För att dra en parallell till Platons grottlänkelse: grottans huvudperson fokuserade på sanning men missade vikten av gemenskap och grundläggande perspektivtagande – det senare av den typ man försöker lära förskolebarn, men som många akademiker verkar ha förtvivlat svårt för.

Nu är väl knappast nyanserade analyser hela lösningen, men de är en del av en hållbar sådan. Och här får jag väl vara lite ödmjuk; dels eftersom jag ogillar förenklade lösningar på komplexa problem, dels eftersom populism inte är mitt forskningsområde. Men här är min analys, vad nu den kan vara värd. Till att börja med är populism inte en fråga om att ta en viss sida i en argumentation; hyssandet av populistiska åsikter är inte primärt ett argumentatoriskt tillstånd, utan en socialt betingad situation. Ser man en viss politisk populism som vilken annan teoretisk position som helst och som man kan kasta konsekvensresonemang och implikationspilar på, så begår man ett kategorimisstag. Ofta ligger det en utsatthet, en rädsla och ibland riktigt taskiga erfarenheter bakom glidningen mot populism, och mot högerpopulism i synnerhet. En sådan situation kräver att man arbetar konstruktivt med att hitta lösningar på bakgrundsproblemen; att plocka fram den argumentatoriska storläggan för att visa att de där utbildade, arbetslösa och räddhågsna människorna dessutom är dumma i huvudet är inte en framkom-

lig väg. Även om du lyckas smula sönder deras intellektuella försvar så kommer de alltid att falla tillbaka på sin utsatthet och sina rädslor. Det är de i sin fulla rätt att göra. Kruxet är att en aldrig så pedagogisk förklaring, av varför det enligt en samhällsekonomisk analysmodell är helt i sin ordning att industriarbetaren Roine i Landskrona förlorade sitt jobb på grund av arbetskraftsinvandring, inte ändrar ett endaste dugg på Roines situation. I den politiska debatten verkar man ibland tro att rena samhällsekonomiska kalkyler och förklaringsmodeller ska fungera som en tröstande klapp på axeln – vilket är mer än lovligt naivt.

I stället måste man fråga sig var samhället gick fel eftersom så många av dess medborgare upplever en samling asylsökande som ett reellt hot mot hela deras värld. Poängen är att samhället inte går sönder på grund av att folk köper populistiska åsikter; folk sväljer populismens idéer för att samhället redan har gått sönder. Börjar man ställa sådana större och knepigare frågor – istället för att hetsjaga pensionärer som har svårt att släppa ordet »negerboll» – så hamnar man mitt i den politiska filosofins kärna. Dessutom visar man att man tar utsatta och rädda medborgare på allvar, vilket faktiskt torde öka mottagligheten för rationella argument.

Rätta mig om jag har fel, men att förklara populistiska åsikter med hänvisning till socialt betingade situationer liknar en marxistisk analys. Lever marxismen?

DET FINNS VÄL vissa likheter. Men lever marxismen? Svårt att svara på faktiskt. Som alla andra större teoribygen så lever Marx intellektuella eftermäle sitt eget liv, och dessutom med multipla personligheter. Vad gäller de uttalat politiska varianterna – i kontrast till den aningen flummiga marxismen som florerar som någon slags obskyr ideologisk utgångspunkt i vissa delar av humaniora – så torde de mer bokstavstroga och klassiska varianterna av marxismen föra en tynande tillvaro. Men även om många duckar för etiketten marxism, så skulle jag nog vilja hävda att stora delar av den moderna politiska filosofin står i skuld till Marx. Framför allt har G. A. Cohen satt ett ordentligt avtryck i den moderna diskus-

sionen, liksom många av hans doktorander och hans vänner inom Septembergruppen – en grupp som mig veterligen fortfarande är aktiv. Därmed inte sagt att man kan dra entydiga och raka linjer från Marx till moderna filosofiska positioner. Precis som all annan teori, så sker – tacksamt nog – en utveckling genom både beskärning och inympning.

Men om vi ska spetsa till det lite och fundera på om Marx beskrivning av kapitalismens utveckling fortfarande lever: Ja, den lever, fast den har genomlidit ett par amputationer. Många av de centrala delarna av Marx analys håller rätt bra; kanske ännu bättre än många andra teorier med över 100 år på nacken. Jag tycker nog att politiska filosofer begår tjänstefel om de inte håller ett vakande marxistiskt öga på samhällsutvecklingen. Eftersom politik och ekonomi alltmer flyter samman, så blir de klassiska perspektiven – det »marxistiska» och »den fria marknaden» om man så vill – både ofrånkomliga och viktiga.

Ett helt nytt spår: vad tycker du om den politiska filosofi som bedrivs i Sverige idag?

JAG HAR OERHÖRT dålig koll på svensk politisk filosofi. Jag – liksom många andra, inbillar jag mig – hinner aldrig läsa vad andra svenska politiska filosofer skriver, om de inte råkar skriva om något som är relevant för min egen forskning. Känner jag till någon forskning så brukar det vara för att jag träffat personen ifråga i något sammanhang och diskuterat hans eller hennes forskning – vilket brukar vara betydligt trevligare än att läsa en massa artiklar.

Det lilla intryck jag har är å andra sidan positivt. I Sverige sysslar ju både filosofer och statsvetare med politisk filosofi, även om de senare kallar det för politisk teori, och de jag stiftat bekantskap med är väldigt duktiga inom sina respektive områden. Framförallt verkar det som att vi lyckas fostra fram politiska filosofer och teoretiker som är duktiga på själva hantverket; på att ett hyfsat systematiskt sätt närmar sig och argumentera kring normativa frågor.

Det jag möjligen saknar – eller jag kanske bara har missat dem – är svenska filosofer som tar ut svängarna lite, både i och utanför akademiska sammanhang. Lite långfinger åt makten hade varit

trevligt. Filosofer i allmänhet är oerhört skickliga på att slakta varandra i seminarierummet, och jag önskar att man kunde använda den skickligheten i kontakten med politiker och med makthavare i den ekonomiska och den kulturella sfären. Jag tror att de flesta håller med mig om att det finns en hel del att anmärka på i de senaste årens debatter kring invandring, miljö och trygghetssystem, för att ta några aktuella exempel. Och notera nu att jag talar om hur man ska förhålla sig till *makten*; det är, som jag beskrev tidigare, en helt annan sak om man ska diskutera med vanliga medborgare.

Upplever du att du har tillgång till ett nätverk av verksamma filosofer, eller bedrivs den svenska politiska filosofin av isolerade utövare eller bakom stängda dörrar?

JAG ARBETAR EXTREMT mycket på egen hand. Det beror delvis på min arbetssituation – jag jobbar på en högskola som varken har filosofi eller statsvetenskap som ämne, och där ingen sysslar med sådana saker som jag sysselsätter mig med. Delvis beror det på att jag kommer från en liten forskningsmiljö där jag tidigt fick vanan att arbeta på egen hand.

Däremot kan jag väl ärligt säga att jag tycker att det är svårt att komma in i många filosofiska »sammanhang». Nätverk brukar i allmänhet fungera lite som hemliga sällskap – man måste känna någon eller bli rekommenderad för att komma in. För oss som kommer från mindre miljöer är det ett påtagligt hinder, eftersom vi ofta börjar karriären med betydligt färre och mindre kontaktytor. Många unga filosofer som har internationellt etablerade handledare och mentorer med stora kontaktnät får en helt annan start på karriären än de som saknar sådana handledare. Det är helt klart en stor och därtill oförtjänt karriärfördel att ha en välkänd handledare som författar artiklar med dig när du är doktorand, skriver rekommendationsbrev när du ska söka jobb, och vars kompisar på diverse Ivy League-universitet fixar inbjudningar att komma och forska hos dem när det är dags för postdok. Det är ju kul för de som får sådana möjligheter, men jag tror att det framförallt är ett slöseri med talang – många smarta unga filosofer (och forskare i allmänhet) slås ut för att de inte kommer med på stora projekt eller får ett avgörande rekommendationsbrev.

Eftersom jag jobbar mycket på egen hand så är nog min kännedom om samarbeten inom politisk filosofi ganska dålig, så jag kan knappast komma med några generella uttalanden här. Däremot verkar graden av officiell organisering vara rätt låg bland politiska filosofer. Som jämförelse finns ju det svenska nätverket för politisk teori, vilket jag har haft förmånen att gästa några gånger. Det är en riktigt trevlig och informell sammankomst där man både får ta del av andras arbeten och lära känna personerna bakom texterna. Det är något för politiska filosofer att ta efter.

Tycker du som juristikstudent att den politiska filosofin är närvarande i utbildningen?

NU HAR JAG ju bara tillbringat snart två år på juristprogrammet, och det skulle vara lite förhastat att uttala sig om svensk juristutbildning överlag. Men vad jag kan se baserat på programmets uppbygg (på Göteborgs universitet), så är mitt intryck att det finns väldigt lite politisk filosofi intryckt i utbildningen. Ofta läser man lite ytlig rättsfilosofi och nöjer sig med det. Jag kan tycka att det är lite tråkigt: dels för att jurister spelar en allt större roll i de västerländska samhällssystemen, dels för att många lagar speglar politiska och ideologiska ställningstaganden som inte är helt okontroversiella. Jag är naturligtvis både partisk och inte tillräckligt mycket jurist för att uttala mig här, men jag kan tycka att jurister i allmänhet och blivande domare och åklagare nog borde läsa minst en termin politisk filosofi och moralfilosofi – framför allt tror jag samhället i stort skulle vinna på det.

Dessutom skulle det vara kul att se vad juriststudenter och rättsvetare kan bidra med till den politiska filosofin, om de fick chansen. De flesta studenterna på programmet är både drivna och smarta, och många har ett samhällsengagemang med politiska undertoner. Det skulle vara spännande att se vilka synergieffekter som kan uppstå.

Borde studenter i samhällsvetenskapliga ämnen komplettera sina utbildningar med politisk filosofi vid filosofinstitutioner?

VISSA BORDE DET. Det är ju frestande att svara »alla», men det vore inte rimligt i praktiken och dessutom en smula trivialt i teorin.

Samhällsvetenskapliga utbildningar är ofta spretiga, och det vore slöseri med resurser att trycka in en massa politisk filosofi i redan fullspäckade program eller att förorda att studenter ska bekosta ytterligare ett års studier med hjälp av studielån. Det vore också ett trivialt svar i den meningen att de allra flesta skulle vinna på att läsa lite politisk filosofi precis som alla filosofer skulle vinna på att läsa historia, ekonomi och litteraturvetenskap – en bred kunskapsbas är alltid bättre än en smal. Men lägger man till ytterligare studier så måste något annat plockas bort – och kan man inte plugga allt, så är det inte säkert att just politisk filosofi är det ämne som man vinner mest på, vare sig ur ett karriärperspektiv eller ett bildningsperspektiv.

Men som sagt, för vissa samhällsvetenskapliga inriktningar är det nog ingen dum idé. Statsvetare får visserligen en hel del politisk filosofi och teori till livs, men det skulle ändå vara nyttigt att dyka djupare i de filosofiska perspektiven – liksom många politiska filosofer borde komplettera med statsvetenskapliga studier. Sociologer och nationalekonomer – de förra ofta förknippade med den politiska vänstern – torde också vara exempel på studentgrupper som har mycket att vinna på att addera lite politisk filosofi till sin utbildning.

Avslutningsvis, vad händer härnäst i din filosofiska verksamhet?

JAG HAR HÅLLIT på med libertarianism och rättigheter ett tag, men det känner jag mig rätt så färdig med. Jag har också sysslat en del med begreppet »good governance» och relationerna mellan religion och politik, och det vill jag nog fortsätta med ett tag till – det finns en hel del att säga där, och området religion och politik är aktuellt och lär så förbli ett tag framöver.

I skrivande stund håller jag också på med två böcker som ska bli färdiga: ett eget bokmanus där jag diskuterar diverse kontroversiella etiska frågor och en antologi om kommodifiering och högre utbildning. Dessutom har jag snöat in lite på politiska skandaler och deras relation till politisk legitimitet. Sedan har jag ett större projekt som jag gärna skulle ta tag i när jag får lite tid till övers: kopplingen mellan barmhärtighet och rättvisa i den politiska

kontexten. Det är ett ganska radikalt projekt eftersom det handlar om grundvalarna för hur staten bör organiseras – och jag gillar kontroversiella projekt, så det skulle jag säkert kunna lägga några år på.

→

Jesper Ahlin